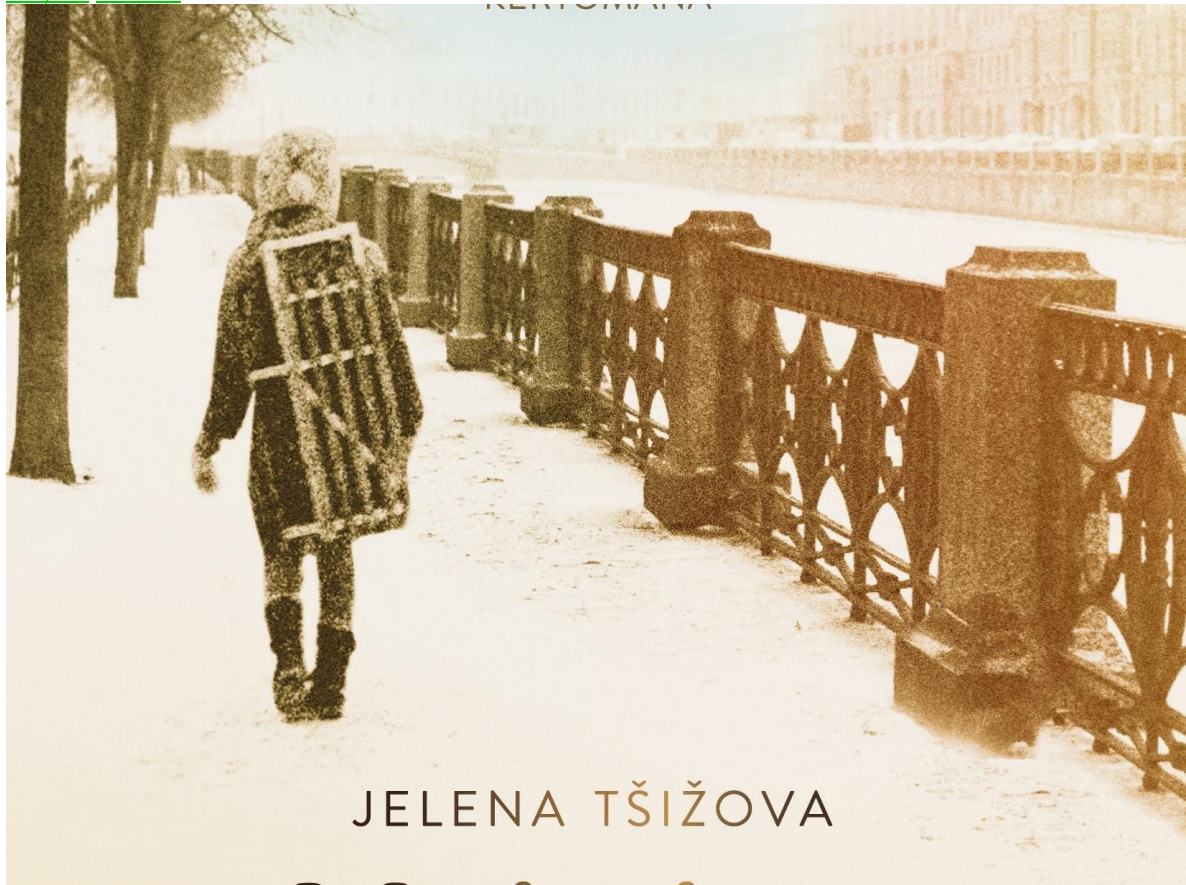

Jelena Tšižova: Muistista piirretty kaupunki

[AM/30 ADMIN](#)

LIISAMARI SEPPÄLÄ (13.9.2020)

Venäläisen Jelena Tšižovan romaani *Muistista piirretty kaupunki* käsittelee Pietaria, tai tarkemmin sanottuna Sankt-Peterburgia, Petrogradia, mutta eniten kuitenkin Leningradia. Romaanissa kuvataan neljän sukupolven naisten rakkautta samaan kaupunkiin. Kyse on perheestä ja suvusta, sodasta ja rauhasta, kaupungista ja joskus maaseudustakin, elämästä, sairauksista ja kuolemasta, nälästä ja kylmästä, piirityksestä ja siitä selviytymisestä, naisista ja lapsista ja ehkä välillä vähän miehistäkin.

Vanhinta sukupolvea edustaa Dunja-mummo, joka on kertojan iso-isoäiti. Dunja-mummon tytär on Kapitolina (s. 1911), ja kertojan äiti on nimeltään Vera (s. 1931). Sukulaisia ja perheenjäseniä romaanissa on paljon, niistä varmaankin pitäisi piirtää sukupuu, jos haluaisi saada tunteen asioiden haltuun saamisesta. Romaanissa kuvataan suvun vahvoja, sinnikkäitä, yritteliäitä ja kekseliäitä naisia. Miehet pysyvät elossa lyhyemmän aikaa kuin naiset.

Autokuormallinen polttopuita oli piirityksen aikaan elämän mittayksikkö. Muurattuaan pienen uunin ja varustettuaan sen polttopuilla äitini isä täytti tuon mitan. ”Jollei olisi ollut niitä puita... Meillä oli piirityksen aikaan aina lämmintä. Muuten emme olisi selvinneet hengissä.” Sanat eivät ole minun vaan äidin.

Vaarini Vasili Semonovitš Rjabin kaatui taistelussa Leningradin lähellä 27. tammikuuta 1944. Täsmälleen piirityksen päättymispäivänä. Tuolle päivälle, joka on merkitty hänen kaatumisilmoitukseensa, osui myös koko sota-ajan ensimmäinen ilotulitus Leningradissa. Kaksikymmentäneljä laukausta kolmellasadallakahdellakymmenellä tykillä. (120)

Suvun naisista minuun tekee suurimman vaikutuksen kertojan isoäiti. Aivan kuin juuri hänen kykynsä selviytyä poikkeusoloissa olisivat kaikkein vakuuttavimmat ja juuri hänen kärsimyksensä liikuttavinta. Kapitolina teki rakkauden töitä, ja häntä käsittelevä teksti koskettaa minua useammallakin lukukerralla.

Minun silmissäni se oli kurjan neuvostoajan arkkikurjuutta. Kaikkein synkimmässä muodossa. Hänelle se oli elämää. Hän ei tiennyt muunlaisesta. Ei hän vaan minä napisen hänen kohtaloaan vastaan. Epäoikeudenmukaista, joka vietyään kaksi poikaa ja miehen ei antanut tilalle mitään. Edes vanhuuden päiviä rakastavien lapsenlasten keskellä.

Hän on ainoa minun sukulaistani – henkiin jääneistä ja menehtyneistä – johon sopii sana 'vastustelematta'. Kaikkein naisellisin venäjän sana. Hän kesti. Korkeiden kanssa. Napisematta ja valittamatta. Ja kuoli liikaan työhön.

Et tunne minua. Muut syöttivät, kasvattivat, opettivat minua. Mutta ellei sinua olisi ollut, se ei olisi onnistunut heiltä." (138)

Olen jo pitkään ollut kiinnostunut lähiseutuni kirjallisuudesta. Keskityn lukemaan pohjoismaisia teoksia, ja joskus mukaan sopii jokin venäläinenkin romaani. Olen oppinut, että ihan läheltäkin voi tulla tekstejä, jotka tuntuvat vierailta ja etäisiltä. *Muistista piirretty kaupunki* on tällainen teos. Se sisältää paljon itselleni uutta, vaikka minulla on venäläinen ystävätär, ja vaikka olen käynyt sekä Leningradissa että Pietarissa useammankin kerran.

Kun totuttelee tšekäläisen tilan mielikuvitukselliseen leikkiin, alkaa ennemmin tai myöhemmin ajatella: kuten Augustinuksen autuas sielu syntyi kristityksi paljon ennen kristinuskoa, niin meidänkin sielumme kehittyvät pietarilaisiksi jo paljon ennen syntymäämme.

Myös lähtiessämme sielumme pysyvät leningradilaisina, koska ovat tottuneet asumaan kaupungissa, jossa lähes joka huoneistossa on ollut joku kuolemaisillaan nälkään, jossa seinätkin (rappasipa niitä miten tahansa kaikkein lujimmalla rappauksella, tasasi kipsilevyllä tai päällysti muodikkaimmilla italialaisilla tapeteilla) ovat kyllästetyt nälän kärsimyksellä ja – askelta alempana kärsimyksen asteikossa – niiden kärsimyksillä, jotka jäätyään henkiin, selvittyään tappavasta ajasta lähtivät vuotta, paria myöhemmin evakkoon pääsemättä enää koskaan takaisin. (254)

Muistista piirretty kaupunki kuuluu siihen joukkoon tekstejä, jotka minun pitää lukea hitaasti ajatuksella ja moneen kertaan. Yksi mahdollisuus on toki hakea selvyyttä lukemalla kirjailijan muita teoksia. Tšižovalta on suomennettu Venäjällä palkittu *Naisten aika*, johon en ole vielä tutustunut. Lopulta on mahdollista laittaa romaani syrjään ja palata siihen kymmenen vuoden kuluttua ja katsoa, onko tietämys tai elämäkokemus lisääntynyt. (Niin minulle kävi Kingsley Amisin romaanin *That Uncertain Feeling* kanssa. Ei tarvinnut kuin odottaa kaksikymmentä vuotta, niin johan ymmärsin edes vähän siitä, mistä oikeastaan olikaan kyse.) Kirjailija on toki itse tietoinen tekstinsä haastavuudesta ja kerrostuneisuudesta. Jos katsomme itse sääntöjä, asian ydin on tämä. Tšekäläisessä korkeasti organisoituneessa tilassa jokaisen tekstin, joka haluaa saada "pietarilaisen" nimen, tulee olla korkeasti organisoitu (ompelijoiden kielellä ilmaisten: monimutkaisesti leikattu). Ei mitään kiemurteluja ja selittelyjä, että yksinkertaisempi lukija ei muka ymmärrä. Lasketaan kokeneiden lukijoiden, ammattilukijoiden varaan, joista jokainen muistuttaa arkeologia: päällimmäisen kerronnallisen kerroksen alta hän kykenee ja on siis oikeutettu löytämään myös muita kerroksia.

Tämä puolestaan tarkoittaa, että jo luonteensa puolesta tšekäläinen teksti on syvästi hierakkinen. Se on mutkikas rakennelma, jolla on monihaarainen sisäinen struktuuri, ja sitä rakentaessa täytyy tiedostaa, missä siinä – ja siis myös tekijässä – on ylä- ja missä on alapuoli. Ikävää tässä on se, että valitseminen arjen kuvauksen ja tragedian välillä suljetaan luvuista alusta alkaen: uuden pietarilaistekstin tilassa näiden välinen raja on kadonnut, kuten Nevan ja taivaan välinen. On tässä myös etunsa: mikäli valinta on oikein tehty, kaikki rivien väliin päätynyt nousee itsestään esiin.

Vielä yksi mutta järkkymätön: uudet eksistentiaaliset ja kulttuuriset merkitykset (raja on yhtä häilyvä) eivät kasva tyhjästä vaan puskevat esiin geneettisen muistin uumenista. Muutoin ei kannata edes aloittaa: tšekäläisillä pilaantuneilla ja märillä soilla mätäneee kaikki, millä ei ole juuria (s 295-296)

Ompelijoiden mainitseminen ei tule sattumalta. Kankaat, kaavat, leikkaaminen, parsiminen ja ompeleminen kuuluvat teokseen. Suvun naisten keräämiä kankaita vaihdetaan ruokaan piirityksen ja sodan aikana.

Nyt minua kuitenkin kiinnostaa jokin muu: hänenkö se tapa on, kun arvioin kankaan laatua, kun sormenpäilläni hankaan valitsemani palasen reunaa tuntien sähkövirran, joka virtailee sormien läpi: puhuuko minussa geneettinen muisto Marija Lukinitšnasta ja siitä tuotannon virrasta, joka kauan sitten, jo ennen bolševikkivallankumousta pyöritti hänen kankaanpainantakoneitaan...? (307)

Teksti on rakennettu hyvin ja huolellisesti. Luetun ymmärtämistä helpottavat kuitenkin myös suomentajan alaviitteet.

Kirjailija ironisoi neuvostoliittolaista tapaa kuvata kaikki työ taisteluksi (sadon puolesta jne.)

Todellisuudessa kaupan työntekijät usein ”kamppailivat työrintamalla” ostajien kanssa, myivät vajaita mittoja, tiskin alta, myivät omaan laskuunsa ”kuivunutta, hukkaan karissutta” tavaraa (Suom.huom.) (263)

Tšižova toimii siis samoin kuin useat muutkin arvostetut kirjailijat, eikä sano sanottavaansa suoraan vaan paketoi sen lahjakkaasti pakkaukseen, jota lukija voi kääriä kykyjensä ja luonteensa mukaisesti auki.

Kirjailija on kyllä sen verran lukijaystävällinen, että hän kiteyttää tarinansa viimeiseen lukuun. Sekin toki pitää tavata hitaasti ja useaan kertaan.

Kaikki tämä on luonnollista, kuuluuhan kirjailija sukuun, jossa kirjalliset dokumentit on hävitetty ja jälkiä on peitelty, koska joskus selviytyminen on vaatinut sulautumista kaupungin ihmisjoukkoon. Vaikka suvun kirjallisia dokumentteja on poltettu, muutama valokuva on jäänyt jäljelle ja liitetty tekstin sekaan. Kun dokumentit puuttuvat, rakennetaan perheen menneisyys ja kertomus kaupungista suvun naisten muistiin luottaen.

Jelena Tšižova: *Muistista piirretty kaupunki* Suom. Kirsti Era. Into Kustanus 2020. 331 s.

Liisamari Seppälä on Helsingissä asuva kirjoittamisen maisteri Jyväskylän yliopistosta